

วารสารวิชาการ อุตสาหกรรมศึกษา

วารสารวิชาการอุตสาหกรรมศึกษา ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2552 (145-149)

สภาพปัญหาและความสำเร็จในการฝึกอบรมฝีมือแรงงานของวิทยาลัยการแรงงาน : กรณีศึกษาหลักสูตรการนวดไทยเพื่อสุขภาพ

ธัญญ์ภัส เรืองบุญทัศน์, ปัญญา อีระวิทย์เลิศ, ประพันธ์ ภักดีกุล
สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม ครุศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
39/1 ถนนรัชดาภิเษก เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมฝีมือแรงงานของวิทยาลัยการแรงงาน : กรณีศึกษาหลักสูตรการนวดไทยเพื่อสุขภาพนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความสำเร็จในการนวดไทยเพื่อสุขภาพของวิทยาลัยการแรงงาน โดยเก็บข้อมูลจากผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคน จำนวน 22 คน และครูฝึก จำนวน 2 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นและหาคุณภาพตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้อง

การวิจัยพบว่าปัจจัยการฝึกอบรมทุกด้าน ทั้งเรื่องความสะดวกในการเดินทาง วัสดุ อุปกรณ์ อาคาร สถานที่ ค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรม มีปัญหาน้อยมากแทบไม่ส่งผลกระทบต่อ วิทยาลัยการแรงงานควรมีการติดตามผลผู้สำเร็จการฝึกอบรม ว่าสามารถนำประสบการณ์ไปใช้ได้มากน้อยเพียงใด ต้องการฝึกอบรมในเรื่องใดบ้าง

คำสำคัญ: การฝึกอบรมฝีมือแรงงาน

Abstract

The objective of this research was to study the perception of Thai Labor College Department's trainees . The researcher conducted a survey with 22 trainees and 2 trainers with a questionnaires. The questionnaire was validated by five honorable intellectuals, for content accuracy and alignment with the academic objectives.

The study showed that the impact of external factors including convenience in transportation, learning materials, and location did not cause any impact on the trainees' motivation to attend classes. However, the researcher recommended that the college department should follow up with the graduates in order to identify the applicability of the course syllabus in real job situations.

Keyword: Thai Labor College department's trainees

ธัญญ์ภัส เรื่องบุญทัศน์, ปัญญา วีระวิทย์เลิศ, ประพันธ์ ภักดีกุล
วารสารวิชาการอุตสาหกรรมศึกษา ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2552 (145-149)

ภูมิหลัง

โลกปัจจุบันได้พัฒนาสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ที่เกิดจากการสื่อสารที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจของประเทศที่เกิดจากผลกระทบการแข่งขันเสรีทางการค้าโลก ปัจจัยที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จและข้อได้เปรียบนั้น คือ ความมีคุณภาพประสิทธิภาพในการผลิตและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของทรัพยากรมนุษย์ ในการพัฒนาประชากรหรือทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นเรื่องที่ทุกสังคมให้ความสำคัญ การจะพัฒนาประเทศจึงต้องพัฒนาประชากรและพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กันไปเพื่อผลสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากรและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมจะเป็นไปอย่างสอดคล้องเกื้อหนุนกัน จากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้โลกไร้พรมแดน ทำให้ไทยต้องแข่งขันกับนานาประเทศเพื่อให้ประเทศ มีศักยภาพในการแข่งขันและยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงจึงได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการพัฒนาคนและคุณภาพของคน โดยเห็นว่าคนเป็นทั้งเหตุปัจจัยและผลลัพธ์ที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศ ดังได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) โดยมีจุดมุ่งเน้นอยู่ที่การพัฒนาคนให้มี สติ ปัญญา ความรู้ ทักษะและคุณภาพชีวิตที่ดี อันนำไปสู่การส่งเสริมการมีงานทำ การยกระดับแข่งขันกับต่างประเทศและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) โดยมีมุ่งเน้นพัฒนาคน ครอบครัว ชุมชนและสังคมเป็นแกนหลักเพื่อสร้างรากฐานของสังคมที่เข้มแข็ง พร้อมกับการปรับตัวทางเศรษฐกิจให้เท่าทันโลกภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หน้าที่ที่ต้องฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ระบบการจ้างงานใหม่และสามารถประกอบอาชีพได้ การพัฒนาฝีมือแรงงานโดยวิธีการฝึกอบรมเป็นการเตรียมพื้นฐานและยกระดับทักษะฝีมือแรงงานให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีสมัยใหม่และสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานโดยมีกลุ่มเป้าหมายในการฝึกอบรมฝีมือแรงงาน คือ กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการกลุ่มแรงงานภาคเกษตร ผู้ถูกเลิกจ้างและผู้ว่างงาน ในการฝึกอบรมฝีมือแรงงานนับว่าเป็นงานหลักของกรมพัฒนาฝีมือแรงงานซึ่งมี

สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานและศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานได้ให้ความสำคัญ ในการจัดอบรมฝีมือแรงงานเป็นอย่างยิ่ง แต่การจัดอบรมฝีมือแรงงาน มีความแตกต่างไปจากการจัดการฝึกอบรมฝีมือแรงงานและการเรียนการสอนของหน่วยงานอื่น ๆ กรมพัฒนาฝีมือแรงงานได้พยายามปรับศักยภาพการพัฒนาฝีมือแรงงาน โดยมีการวิเคราะห์และพัฒนาด้านหลักสูตรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงาน ปรับปรุงเทคนิควิธีการฝึกอบรม ส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีการฝึกอบรม การวัดและประเมินผลการพัฒนาบุคลากรฝึกอบรม (ถาวร สารวิทย์ 2529)

สำหรับในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8-10 (2540-2554) ได้มีการปรับเปลี่ยนทิศทางและจุดเน้นการพัฒนากำลังคนในลักษณะองค์รวม (Holistic Approach) เพื่อให้คนมีความสมบูรณ์และมีความพร้อมในทุกด้าน โดยไม่ได้คำนึงถึงเฉพาะเรื่องการศึกษาวิชาชีพเพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานอย่างเดียว แต่ต้องให้กระบวนการพัฒนาฝีมือแรงงานนั้นส่งเสริมให้เกิดสติปัญญา การพัฒนาจิตใจ โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพและอนามัยของกำลังคนซึ่งจากข้อจำกัดในการพัฒนากำลังคนในระบบการศึกษาวิชาชีพที่ผ่านมาก็ดี การที่ประเทศไทยต้องแข่งขันในตลาดโลกและต้องเผชิญกับคู่แข่งจากประเทศที่มีค่าแรงถูกกว่าก็ดี ความหลากหลายของเทคโนโลยีและระดับของเทคโนโลยีที่ใช้ในภาคอุตสาหกรรมต่างๆก็ดี ทำให้ตลาดแรงงานในปัจจุบันเกิดความต้องการกำลังแรงงานที่เป็นคนดี มีความรู้ ความสามารถและมีทักษะในการประกอบอาชีพสามารถปรับตัวได้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ใช้ในภาคอุตสาหกรรม

การจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาอาชีพ สำหรับพัฒนากำลังคนก่อนเข้าทำงานหรือเตรียมเข้าทำงานและกำลังคนระหว่างทำงานที่จัดอย่างเป็นระบบอยู่ในปัจจุบัน มีการดำเนินการด้วยกันหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคธุรกิจเอกชน โดยเฉพาะกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ในสังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมได้ดำเนินการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาอาชีพให้กับกำลังคนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาซึ่งส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานการศึกษาที่ต่ำอยู่ในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าหรือบางส่วนที่มีพื้นฐาน

การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและต้องออกจากระบบการศึกษากลางคัน เนื่องจากไม่มีทุนทรัพย์ที่จะศึกษาจนจบให้มีอาชีพทางช่างทั้งด้านการผลิตและบริการเพื่อให้มีโอกาสการจ้างงานมากขึ้นทั้งในตลาดแรงงานในประเทศและตลาดแรงงานต่างประเทศมาไม่ต่ำกว่า 30 ปีแล้วและเนื่องจากข้อจำกัดของพื้นฐานการศึกษาของกำลังคนเหล่านี้การพัฒนาฝีมือแรงงานส่วนใหญ่จึงเน้นการพัฒนาอาชีพแบบเอกทักษะ (Single Skill) ซึ่งเป็นการฝึกอบรมกำลังคนเข้าสู่งานที่ไม่ต้องใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์หรือคณิตศาสตร์มากนัก เมื่อเข้าสู่งานในระยะเวลาหนึ่ง จะมีการพัฒนาทักษะของตนเองได้ในงานที่ต้องทำซ้ำ ๆ กันทุกวัน เช่น การก่ออิฐฉาบปูน งานสายไฟฟ้าในอาคาร งานกลึง งานเชื่อมโลหะ เป็นต้น นอกจากนี้กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ยังได้ใช้ระบบการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาอาชีพที่เน้นรูปแบบการเรียนรู้ในลักษณะสมดุลให้กับกำลังคนระหว่างทำงานเพื่อยกระดับขีดความสามารถทางเทคโนโลยีที่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละสาขาอุตสาหกรรมและเพื่อพัฒนากำลังคนเข้าสู่เทคโนโลยีที่ทันสมัยให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีของโลก ตลอดจนภาคการผลิตที่จะสามารถแข่งขันได้ในตลาดโลกอย่างยั่งยืนซึ่งรวมถึงการฝึกอบรมเพื่อเปลี่ยนงานใหม่ (Re-Training) ฝีกอาชีพพิเศษและฝีกอาชีพในชนบทอีกด้วย สำหรับในทศวรรษแรกของศตวรรษที่ 21 นี้ ประเทศไทยต้องทำการฟื้นฟูและยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันกับต่างประเทศ ของภาคอุตสาหกรรมในทุกกลุ่มอาชีพ ความกังวลและความตื่นตัวเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ จากที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากวิวัฒนาการของความเจริญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การปฏิรูประบบการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ได้ส่งผลต่อเนื่องและกระทบถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำรงชีวิตจากแบบเดิมไปสู่แบบใหม่ที่ยุ่งยากและซับซ้อนมากขึ้น กำลังคนของประเทศต้องเรียนรู้สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ๆ ตลอดเวลา ทั้งที่เกี่ยวกับตนเอง บุคคลอื่นและสังคมซึ่งในโลกที่ไร้พรมแดน เช่น ปัจจุบันประเทศไทยจำเป็นต้องอาศัยกำลังคนที่มีคุณภาพซึ่งการที่จะพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพหรือมี ขีดความสามารถทางเทคโนโลยีในระดับนานาชาติ แนวทางหรือยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังคนด้าน

การพัฒนาฝีมือแรงงานของประเทศ ในส่วนของกรมพัฒนาฝีมือแรงงานด้านหนึ่ง จะต้องมีการปฏิรูปหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาอาชีพเสียใหม่ จากที่เป็นการให้ทักษะอาชีพ (Skill-Based) ในลักษณะการฝึกอบรมระยะสั้นซึ่งส่วนมากเป็นหลักสูตรเอกทักษะ (Single Skill) จะต้องได้รับการปรับเปลี่ยนสร้างและพัฒนาให้มีหลักสูตรการฝึกอบรมที่หลากหลาย ยืดหยุ่น ปรับได้ในตัวเองให้เข้ากับสภาพชีวิตและความต้องการของท้องถิ่นชุมชนต่างๆ ให้ขนานไปกับการศึกษาระดับ ปวช. โดยมุ่งสู่การผลิตเป็นหลัก

วิทยาลัยการแรงงานจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานหลายหลักสูตรในแต่ละปี โดยในปี 2551 มีการจัดฝึกอบรมหลักสูตรการนวดไทยเพื่อสุขภาพ เพราะขณะนี้อาชีพนวดไทยเพื่อสุขภาพหรือเพื่อการรักษาโรคกำลังได้รับความนิยมทั้งในประเทศและต่างประเทศมีการเปิดร้านนวดไทยเป็นจำนวนมากและหลายร้านที่ขาดหมอนวดไทยเนื่องจากมีหน่วยงานที่จัดอบรมการนวดมีไม่กี่แห่งและใช้เวลาฝึกอบรมนาน การที่วิทยาลัยการแรงงานเปิดอบรมหลักสูตรการนวดไทยเพื่อสุขภาพเป็นโอกาสของผู้เข้าฝึกอบรมจะหางานได้ง่ายเพราะตลาดมีความต้องการและผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะต้องมีความสามารถในการนวดที่ได้มาตรฐานเพราะการนวดมีความเสี่ยงอยู่ถ้านวดไม่ถูกหลักวิธีอาจทำให้ลูกค้ายาบเจ็บได้ จึงต้องมีการศึกษาวิชาการนวดไทยที่ประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ที่มีต่อ หลักสูตรการนวดไทยเพื่อสุขภาพ
2. เพื่อศึกษาความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ที่มีต่อ หลักสูตรการนวดไทยเพื่อสุขภาพ

ความสำคัญของการวิจัย

1. เพื่อทราบความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมฝีมือแรงงานของวิทยาลัยการแรงงาน: กรณีศึกษาหลักสูตรการนวดไทยเพื่อสุขภาพ
2. ได้ทราบระดับความสำเร็จของการฝึกอันจะนำไปสู่การปรับปรุงการฝึกอบรม ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมฝีมือแรงงานของวิทยาลัยการแรงงาน : กรณีศึกษาหลักสูตรการนวดไทยเพื่อสุขภาพ ผู้ศึกษาวิจัยได้กำหนดขอบเขตเฉพาะหลักสูตรฝึกอบรมรุ่นเดียวที่จัดขึ้นในเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม 2551

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น ได้แก่ คุณลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ตัวแปรตาม ได้แก่ สภาพปัญหาการอบรม, ความสำเร็จการฝึกอบรม, ความร่วมมือ, ความตั้งใจ และความพึงพอใจของผู้ฝึกอบรม

ประชากร หมายถึง ครูฝึกจำนวน 2 คน และผู้เข้ารับการอบรม จำนวน 22 คน

สรุปผลการวิจัย

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 84.9) สถานภาพเป็นโสดมากกว่าสมรสแล้ว (ร้อยละ 63.6) อายุโดยเฉลี่ย 34 ปี โดยมีจำนวน 1 ใน 2 ที่อายุมากกว่า 36 ปี และจบการศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นคนที่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัดเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 72.7) และยังไม่ได้ประกอบอาชีพมีจำนวนมาก (ร้อยละ 63.6)

การรับทราบข่าวการฝึกอบรมส่วนใหญ่รู้จักเพื่อนหรือคนรู้จัก (ร้อยละ 72.7) การเคยเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรอื่นมาก่อนส่วนใหญ่ไม่เคยอบรมหลักสูตรอื่นใดมาก่อน (ร้อยละ 95.5) และส่วนใหญ่ยังไม่ได้ประกอบอาชีพใดมาก่อน (ร้อยละ 73.7) สำหรับคนที่เคยประกอบอาชีพอื่นมาก่อนเป็นอาชีพพนักงาน/รับจ้าง (ร้อยละ 35.2) และอาชีพพนักงานนวด (ร้อยละ 23.5)

การขาดการฝึกอบรม มีผู้เข้ารับการฝึกอบรมเคยขาดอบรม 2 ครั้ง มากที่สุด (ร้อยละ 27.3) รองลงมาคือขาด 1 ครั้ง (ร้อยละ 13.6)

ความคิดเห็นต่อการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนเห็นว่าครูฝึกมีความตั้งใจ สอนดี (ร้อยละ 100.0) และมีความพึงพอใจต่อการสอนของครูฝึกอยู่ระดับ

มาก (ร้อยละ 90.9) ความพึงพอใจต่อสถานที่ฝึกอบรม (ร้อยละ 77.3) ความพึงพอใจต่อระยะเวลาการฝึก (ร้อยละ 72.7) และความพึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับมาก (ร้อยละ 63.6)

ในด้านความรู้จากการฝึกอบรมพบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้คะแนนเต็มมีจำนวน ร้อยละ 90.9 ที่เหลือได้คะแนนอยู่ระดับ 80%

ความมั่นใจในการประกอบอาชีพนวดไทยเพื่อสุขภาพอยู่ในระดับมากเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 77.2)

สำหรับครูฝึกทั้งสองคนมีประสบการณ์การนวดมานาน 10-15 ปี เคยผ่านการอบรมจากสถาบันที่มีชื่อเสียงคือวัดโพธิ์และสถาบันการแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข ปัญหาการฝึกอบรมทั้งสองคนไม่พบปัญหาใด ๆ ที่เป็นปัญหาต่อการฝึกอบรมทั้ง เรื่องการเดินทาง ค่าตอบแทนที่ได้รับหรือวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ฝึกอบรม คงมีปัญหาบ้างคือเรื่องความร่วมมือการอบรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

โดยสรุปการฝึกอบรมการนวดไทยเพื่อสุขภาพ ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายมีปัญหาอุปสรรคเล็กน้อย แต่ไม่มีผลกระทบต่อการศึกษา

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย ผู้เข้าอบรมเห็นว่าปัญหาการฝึกอบรมมีน้อยมากทั้งผู้เข้ารับการฝึกและครูฝึก คงมีเรื่องหลักสูตรการฝึกอบรมที่ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกมีน้อยกว่ารายการอื่น ๆ การที่การฝึกอบรมโดยภาพรวม ประสบผลสำเร็จอาจเป็นเพราะในการฝึกอบรมเก็บค่าใช้จ่ายไม่แพงมากนักและมีผู้เข้ารับการฝึกจำนวนไม่มากทำให้วัสดุอุปกรณ์และสถานที่เพียงพอและครูฝึกได้ดูแลอย่างทั่วถึงทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันถึงแม้จะมีการขาดการฝึกบ้างสำหรับผู้เข้ารับการฝึกอาจเนื่องจากภาระกิจจำเป็นส่วนตัวที่ทำให้ครูฝึกมีการมองว่าความร่วมมือของผู้เข้ารับการฝึกไม่มากที่สุดแต่ไม่ได้กระทบต่อการฝึก ผู้เข้ารับการฝึกยังสามารถฝึกได้ครบตามหลักสูตร

ในด้านความพึงพอใจต่อหลักสูตรจะมีน้อยกว่าความพึงพอใจด้านอื่น ๆ อาจเนื่องจากหลักสูตรกำหนดไว้

ธัญญ์ณภัส เรื่องบุญยทัศน์, ปัญญา วีระวิทยเลิศ, ประพันธ์ ภักดีกุล
วารสารวิชาการอุตสาหกรรมศึกษา ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2552 (145-149)

เป็นหลักสูตรระยะกลางไม่นานไปและไม่สั้นไปเพื่อให้ผู้เข้ารับการศึกษาได้นำไปใช้เพื่อการประกอบอาชีพได้ซึ่งต่างจากหลักสูตรการฝึกของสถาบันการแพทย์แผนไทยที่กำหนดไว้ในการฝึกอบรมการนวดเพื่อสุขภาพใช้เวลา 250 ชั่วโมง และการนวดแบบราชสำนักใช้เวลา 800 ชั่วโมง เพราะในหลักสูตรมีการปูพื้นความรู้มากทั้งการแพทย์แบบปัจจุบันและเรื่องเภสัชเวชภัณฑ์และสรีระต่าง ๆ จึงเป็นหลักสูตรที่มีความละเอียดมากที่ผู้เข้ารับการศึกษาสามารถจบไปแล้วสามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดได้และได้ใบรับรองประกอบวิชาชีพด้วย

ข้อเสนอแนะ

การเปิดอบรมหลักสูตรเดิมมีความเหมาะสมดีแล้วโดยเฉพาะการรับจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมควรคงจำนวนไว้ที่ 20 คนต่อรุ่น จะทำให้คุณภาพการอบรมดีและประสบผลสำเร็จ และควรขยายเวลาโดยเพิ่มเนื้อหาความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรคเพื่อเสริมความรู้รอบตัวที่ส่งเสริมการนวด ควรมีการติดตามผลผู้สำเร็จการฝึกอบรมว่าสามารถนำประสบการณ์ที่ได้ไปใช้ได้มากน้อยเพียงใด มีความต้องการฝึกอบรมเพิ่มเติมเรื่องใดบ้าง

บรรณานุกรม

- [1.] ถาวร สารวิทย์. (2529). การวัดและประเมินผลการพัฒนาบุคลากรฝึกอบรม.